ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ՄԱՐԳԱՐՅԱՆ ՄԱՐԻՆԱ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐԻ

ԳՈՐԾԱԴԻՐ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾԱՌՆՄԱՆ ՓՈԽԱԿԵՐՊՈՒՄԸ ՀՀ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒՄ

ԻԳ.00.02 – «Քաղաքական ինստիտուտներ և գործընթացներ» մասնագիտությամբ քաղաքական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսության

ՍԵՂՄԱԳԻՐ

ԵՐԵՎԱՆ – 2026

ЕРЕВАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ

МАРКАРЯН МАРИНА АЛЕКСАНДРОВНА

ТРАНСФОРМАЦИЯ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ИСПОЛНИТЕЛЬНОЙ ВЛАСТИ В ПОЛИТИЧЕСКОЙ СИСТЕМЕ РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ

Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук по специальности 23.00.02 “Политические институты и процессы”

АВТОРЕФЕРАТ

ЕРЕВАН-2026

Ատենախոսության թեման հաստատվել է Երևանի պետական համալսարանում

Գիտական ղեկավար՝ քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր **Քերյան Գարիկ Միշայի**

Պաշտոնական ընդդիմախոսներ՝
քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր, **Քոչարյան Տիգրան Տոնիկի**
քաղաքական գիտությունների թեկնածու **Արսենյան Մագդա Արմենի**
Առաջատար կազմակերպություն՝ **Ռուս – հայկական համալսարան**

Պաշտպանությունը կայանալու է 2026 թվականի, մայիսի 25-ին ժամը 15:30 Երևանի պետական համալսարանում գործող ՀՀ ԿԳՄՍՆ ԲԿԳԿ-ի «Քաղաքագիտություն և միջազգային հարաբերություններ» 056 մասնագիտական խորհրդում:
Հասցեն ՀՀ, ք. Երևան, 0025, Ալեք Մանուկյան 1:
Ատենախոսությանը կարելի է ծանոթանալ ԵՊՀ Սարգիս և Մարի Իզմիրլյանների անվան գրադարանում:
Սեղմագիրն առաքված է 2026 թվականի ապրիլի 22 -ին:

ՀՀ ԿԳՄՍՆ ԲԿԳԿ-ի 056 մասնագիտական խորհրդի գիտական քարտուղար
քաղաքական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ **Սարգսյան Առնակ Գեորգիի**

Тема диссертации утверждена в **Ереванском государственном университете**.
Научный руководитель:
доктор политических наук, проф. **Керян Гарик Мишаевич**
Официальные оппоненты:
доктор политических наук, проф. **Кочарян Тигран Тоникович**
кандидат политических наук **Арсенян Магда Арменовна**
Ведущая организация: **Российско-армянский университет**

Защита состоится 25 мая, 2026г, в 15ч. 30м, на заседании, действующего в ЕГУ специализированного совета 056 «Политология и международные отношения» МОНКС КВОН РА. Адрес: г. Ереван, ул. Алека Манукяна, 1, 0025, РА. С диссертацией можно ознакомиться в библиотеке имени Саркиса и Мари Измирлянов ЕГУ. Автореферат разослан 22 апреля, 2026г.

Научный секретарь специализированного совета 056 МОНКС КВОН/РА,

кандидат политических наук, доцент Саргсян Арнак Георгиевич

ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

Թեմայի արդիականությունը: Ժամանակակից քաղաքական համակարգերում գործադիր իշխանությունը հանդես է գալիս որպես պետական իշխանության կազմակերպման առանցքային ինստիտուտ, որի միջոցով ապահովվում է ոչ միայն ընդունված քաղաքական որոշումների իրականացումը, այլև հանրային կառավարման ամբողջ համակարգի ընթացիկ գործառույթների համակարգումը, ռազմավարական նպատակների իրագործումը և պետության շարունակական գործունեությունը: Եթե օրենսդիր իշխանությունը հիմնականում ձևավորում է նորմատիվ-քաղաքական շրջանակները, իսկ դատական իշխանությունը երաշխավորում է իրավական վերահսկողությունը, ապա գործադիր իշխանությունն է այն օղակը, որտեղ քաղաքական կամքը վերածվում է վարչական գործողության, ծրագրերի, ծառայությունների և կառավարչական արդյունքների: Այդ պատճառով ժամանակակից քաղաքական գիտության մեջ գործադիր իշխանության ուսումնասիրությունը վաղուց դուրս է եկել զուտ վարչարարական դիտարկումների սահմաններից և դարձել է քաղաքական ինստիտուտների, իշխանության բաշխման, պետության կարողունակության և կառավարման արդյունավետության վերլուծության առանցքային ուղղություններից մեկը[1]:

Գործադիր իշխանության դերի աճը հատկապես տեսանելի է 21-րդ դարում, երբ պետությունները գործում են բազմաբևեռ և բարձր անորոշությամբ միջավայրում: Գլոբալ տնտեսական փոխկախվածությունը, անվտանգային նոր սպառնալիքները, թվայնացումը, սոցիալական սպասելիքների աճը և ճգնաժամերի արագ տարածումը պետական կառավարման համակարգերից պահանջում են ոչ միայն քաղաքական արձագանքման կարողություն, այլև ինստիտուցիոնալ ճկունություն, արագ ադապտացիա և բարձր կատարողականություն: Այս պայմաններում գործադիր իշխանության արդյունավետությունը այլևս չի սահմանափակվում վարչական հրահանգների կատարմամբ[2]․ այն ներառում է ռազմավարական պլանավորման որակը,

---

[1] Weber, Max. "Economy and society." Democracy: A reader. Columbia University Press, 2016. 247-251. Fukuyama, F., 2013. What is governance? Governance, 26(3), pp.347-368. Peters, B. Guy. The politics of bureaucracy: An introduction to comparative public administration. Routledge, 2018. Rothstein, B. O., & Teorell, J. A. (2008). What is quality of government? A theory of impartial government institutions. Governance, 21(2), 165-190.

[2] Rothstein, B. O., & Holmberg, S. (2014). Correlates of quality of government. Holmberg, S., Rothstein, B., & Nasiritousi, N. (2009). Quality of government: What you get. Annual review of political science, 12(1), 135-161.

միջգերատեսչական համակարգման մակարդակը, հանրային ծառայությունների մատուցման կարողությունը, հաշվետվողականության մեխանիզմների զարգացվածությունը և քաղաքացիների վստահության ձևավորումը: Հետևաբար, գործադիր իշխանության արդյունավետության խնդիրը դառնում է ոչ միայն կառավարման, այլև քաղաքական լեգիտիմության հիմնարար բաղադրիչ[3]:

Ժամանակակից գիտական գրականության մեջ պետական կառավարման վերափոխումների հիմնական փուլերը հաճախ ներկայացվում են դասական բյուրոկրատական մոդելից դեպի New Public Management, ապա՝ դեպի Governance և Good Governance մոտեցումների անցման տրամաբանությամբ: Դասական վեբերյան բյուրոկրատիան շեշտադրում էր հիերարխիան, իրավական կանոնակարգվածությունը և պրոֆեսիոնալ վարչական ապարատը: New Public Management-ը պետական հատված բերեց արդյունքահենության, մրցակցայնության, կատարողական չափման և մենեջերական արդյունավետության սկզբունքները: Իսկ Governance և Good Governance հայեցակարգերը առաջ քաշեցին ցանցային կառավարումը, մասնակցայնությունը, թափանցիկությունը, բազմակենտրոն որոշումների ընդունումը և պետություն–հասարակություն–մասնավոր հատված համագործակցության նոր ձևաչափերը[4]: Այս էվոլյուցիան ցույց է տալիս, որ գործադիր իշխանության արդյունավետությունը մշտապես կախված է ոչ միայն կազմակերպական կառուցվածքից, այլև տվյալ հասարակության քաղաքական միջավայրից, ինստիտուցիոնալ մշակույթից և սոցիալական պահանջներից:

Մի շարք գիտնականներ պետական կառավարման որակը կապում են պետության զարգացման ծեռքբերված արդյունքների հետ՝ ուսումնասիրելով դրանք տնտեսական կայուն աճի (Isham, Kaufmann, Pritchett) պետական

[3] Laegreid, Per, and Tom Christensen, eds. Transcending new public management: the transformation of public sector reforms. Ashgate Publishing, Ltd., 2013. Pollitt, Christopher, and Geert Bouckaert. Public management reform: A comparative analysis-into the age of austerity. Oxford university press, 2017. Lodge, M., & Hood, C. (2012). Into an age of multiple austerities? Public management and public service bargains across OECD countries. Governance, 25(1), 79-101.

[4] Laegreid, P. (2015). Christopher Hood,"A public management for all seasons?", Dickinson, H. (2016). From new public management to new public governance: The implications for a 'new public service'. The Three Sector Solution: Delivering public policy in collaboration with not-for-profits and business, 41, 41-60. Kann-Rasmussen, N. (2024). Reframing instrumentality: from new public management to new public governance. International Journal of Cultural Policy, 30(5), 583-596. Bevir, M. (2011). Governance as theory, practice, and dilemma. The SAGE handbook of governance, 1-16.

ինստիտուտների զարգացվածության (Marshall, Jaggers, Gurr), սոցիալական բարեկեցության մակարդակի (Acemoglu and Robinson) և հանրային քաղաքականության հաջող իրականացման տեսանկյունից[5]: Սակայն այս մոտեցման հիմնական սահմանափակումը կայանում է նրանում, որ այն հաճախ բացահայտում է արդյունավետության հետ փոխկապակցված արդյունքներ, բայց ոչ միշտ է հնարավորություն տալիս հասկանալու, թե ինչպիսի ինստիտուցիոնալ և քաղաքական մեխանիզմների շնորհիվ է ձևավորվում գործադիր իշխանության իրական արդյունավետությունը:

Մեկ այլ ազդեցիկ ուղղություն ձևավորվել է **Good Governance** և **New Public Management** մոտեցումների շրջանակում: Այս հայեցակարգերը շեշտադրում են արդյունքահեն կառավարումը, հաշվետվողականությունը (Hood and Dickson), մրցակցայնությունը, հանրային ծառայությունների որակը, թափանցիկությունը և պետական կառավարման արդիականացումը (Dahlberg, Holmberg)[6]: Դրանց շրջանակում գործադիր իշխանության արդյունավետությունը դիտարկվում է ոչ միայն որպես վարչական կարողություն, այլև որպես պետության ունակություն՝ ապահովելու հանրային պահանջների արձագանքումը, ռազմավարական նպատակների իրականացումը և քաղաքացիների վստահությունը պետական ինստիտուտների նկատմամբ:

Այնուամենայնիվ, նշված ուղղությունները մեծապես կրում են էմպիրիկ բնույթ և հաճախ կենտրոնանում են չափելի ցուցանիշների վրա՝ շրջանցելով «արդյունավետ գործադիր իշխանություն» հասկացության ամբողջական տեսական մեկնաբանությունը: Եթե արդյունավետությունը սահմանափակվում է միայն տնտեսական աճով, ծառայությունների մատուցմամբ կամ առանձին ինդեքսներով, ապա ուշադրությունից դուրս կարող են մնալ քաղաքական համակարգման, ռազմավարական կառավարման, միջգերատեսչական համագործակցության և ինստիտուցիոնալ կայունության հարցերը:

Հենց այդ պատճառով ժամանակակից հետազոտություններում առավել արդիական է դառնում համակցված մոտեցումը, որի համաձայն գործադիր

---

[5] Isham, J., Kaufmann, D., & Pritchett, L. H. (1997). Civil liberties, democracy, and the performance of government projects. The World Bank Economic Review, 11(2), 219-242. Marshall, M. G., Jaggers, K., & Gurr, T. R. (2010). Polity iv project: Political regime characteristics and transitions, 1800-2009. Center for Systemic Peace. Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty. By Daron Acemoglu and James A. Robinson. New York: Crown Business, 2012

[6] Dahlberg, S., & Holmberg, S. (2014). Democracy and bureaucracy: How their quality matters for popular satisfaction. West European Politics, 37(3), 515-537.

իշխանության արդյունավետությունը պետք է ուսումնասիրվի առնվազն երեք փոխկապակցված մակարդակներում՝

1. **Ինստիտուցիոնալ մակարդակ** – պետական մարմինների կառուցվածքը, լիազորությունների բաշխումը, իրավական կայունությունը, համակարգման մեխանիզմները, հաշվետվողականության համակարգը:

2. **Ռազմավարական մակարդակ** – կառավարության կարողությունը ձևավորելու երկարաժամկետ նպատակներ, իրականացնելու բարեփոխումներ, արձագանքելու ճգնաժամերին և ապահովելու պետական քաղաքականության հետևողականություն:

3. **Օպերացիոնալ մակարդակ** – կառավարման ամենօրյա գործընթացների արդյունավետությունը, վարչարարության որակը, թվայնացումը, ծառայությունների մատուցման արագությունն ու հասանելիությունը:

Սկզբունքորեն այլ մոտեցում է կիրառվում այն աշխատություններում, որոնք հիմնվում են արդյունավետության տնտեսական մեկնաբանության վրա: Այստեղ արդյունավետությունը հասկացվում է որպես ռեսուրսների և արդյունքների հարաբերակցություն, նվազագույն ծախսերով առավելագույն արդյունքի ապահովում կամ նպատակների իրագործման աստիճան[7]: Թեև այս մոտեցումը կարևոր է պետական կառավարման գնահատման համար, այն ինքնին բավարար չէ քաղաքական համակարգի համատեքստում գործադիր իշխանության արդյունավետությունը հասկանալու համար, քանի որ պետական իշխանության հաջողությունը չափվում է ոչ միայն ծախսերով ու արդյունքներով, այլև լեգիտիմությամբ, կայունությամբ, վստահությամբ և քաղաքական պատասխանատվությամբ:

Այսպիսով, գործադիր իշխանության արդյունավետության ուսումնասիրությունը պահանջում է ոչ թե մեկ ցուցանիշի կամ մեկ տեսության կիրառություն, այլ բազմաչափ վերլուծական շրջանակ, որը թույլ կտա գնահատել պետական կառավարման իրական կարողունակությունը ժամանակակից քաղաքական համակարգում, մասնավորապես՝ Հայաստանի Հանրապետության պայմաններում: Միևնույն ժամանակ, ժամանակակից գիտական գրականության մեջ բացակայում է գործադիր իշխանության արդյունավետության միասնական և համընդհանուր սահմանումը: Գոյություն ունեցող մոտեցումները հաճախ կենտրոնանում են առանձին ցուցանիշների՝ տնտեսական աճի, կառավարման

[7] Hooghe, L., & Marks, G. (2009). Does efficiency shape the territorial structure of government?. Annual Review of political science, 12(1), 225-241.

որակի, ծառայությունների մատուցման կամ ինստիտուցիոնալ զարգացման վրա, սակայն չեն ապահովում երևույթի ամբողջական բացատրություն: Այս հանգամանքը պայմանավորում է համակցված վերլուծական շրջանակի անհրաժեշտությունը, որի հիմքում դրվում են գործադիր իշխանության ինստիտուցիոնալ, ռազմավարական և օպերացիոնալ մակարդակների փոխկապակցված ուսումնասիրությունը:

Այս գործընթացները առանձնահատուկ նշանակություն ունեն հետխորհրդային պետությունների համար, որտեղ պետական ինստիտուտների ձևավորումը տեղի է ունեցել համակարգային անցման, քաղաքական վերադասավորումների և հաճախ՝ անկայուն ժողովրդավարական զարգացման պայմաններում: Հետխորհրդային տարածքում գործադիր իշխանությունը շատ դեպքերում ժառանգել է կենտրոնացված վարչական կառավարման ավանդույթներ, սակայն միաժամանակ ստիպված է եղել հարմարվել նոր սահմանադրական կարգերին, շուկայական տնտեսության պահանջներին և ժողովրդավարական հաշվետվողականության սկզբունքներին: Արդյունքում, այս երկրների համար գործադիր իշխանության բարեփոխումների հարցը վերածվել է ոչ միայն վարչական արդիականացման, այլև պետականաշինության և քաղաքական ինստիտուցիոնալացման հիմնարար խնդրի[8]:

Հայաստանի Հանրապետությունում անկախությունից ի վեր պետական կառավարման համակարգի զարգացումն ուղեկցվել է մի շարք ինստիտուցիոնալ, սահմանադրական և վարչական վերափոխումներով, որոնք ուղղված են եղել պետական կառավարման արդյունավետության բարձրացմանը և պետական ինստիտուտների արդիականացմանը: Կառավարման մոդելի փոփոխությունները, նախարարական համակարգի վերակազմավորումները, տարածքային կառավարման բարեփոխումները, թվայնացման գործընթացները, հանրային ծառայությունների մատուցման նոր գործիքների ներդրումը, ինչպես նաև սահմանադրական փոփոխություններով պայմանավորված իշխանության ճյուղերի հարաբերակցության վերաիմաստավորումը ցույց են տալիս, որ գործադիր իշխանության խնդիրը Հայաստանի քաղաքական զարգացման առանցքային հարցերից մեկն է: Հատկապես վերջին տասնամյակներում ակնհայտ է դարձել, որ գործադիր իշխանության արդյունավետությունը կախված

[8] Levitsky, Steven, and Lucan A. Way. Competitive authoritarianism: Hybrid regimes after the Cold War. Cambridge University Press, 2010., Holmberg, Sören, and Bo Rothstein, eds. Good government: The relevance of political science. Edward Elgar Publishing, 2012. Park, D.W., 2009. Government speech and the public forum: A clash between democratic and egalitarian values. Gonz. L. Rev., 45, p.113.

է ոչ միայն իրավական լիազորություններից, այլև ռազմավարական կառավարման որակից, քաղաքական պատասխանատվությունից, ինստիտուցիոնալ կայունությունից և հասարակական վստահությունից:

Թեմայի արդիականությունը պայմանավորված է նաև այն հանգամանքով, որ գործադիր իշխանության ինստիտուցիոնալ զարգացումը և դրա գործունեության արդյունավետությունը ուղղակիորեն ազդում են քաղաքական համակարգի կայունության, պետական կարողունակության և հանրային քաղաքականության արդյունքների վրա: Թույլ կամ մասնատված գործադիր իշխանությունը կարող է հանգեցնել որոշումների ուշացման, համակարգային անկայունության, ռեսուրսների ոչ արդյունավետ օգտագործման և պետական ինստիտուտների նկատմամբ վստահության նվազման: Ընդհակառակը, արդյունավետ կազմակերպված և ռազմավարականորեն կողմնորոշված գործադիր իշխանությունը նպաստում է պետական քաղաքականության հետևողական իրականացմանը, հանրային խնդիրների լուծմանը, ճգնաժամերի կառավարմանը և պետություն–հասարակություն կառուցողական փոխգործակցության խորացմանը: Ուստի գործադիր իշխանության գործունեության ուսումնասիրությունը, դրա արդյունավետության չափանիշների սահմանումը և բարելավման մեխանիզմների բացահայտումը ունեն ոչ միայն տեսական, այլև կարևոր կիրառական նշանակություն Հայաստանի Հանրապետության քաղաքական զարգացման համատեքստում:

Հետազոտության օբյեկտը և առարկան: Հետազոտության **օբյեկտը** ՀՀ գործադիր իշխանության ինստիտուտն է՝ որպես պետական իշխանության գործառնական բաղադրիչ և պետություն–հասարակություն փոխազդեցության համակարգ:

Հետազոտության **առարկան՝** ՀՀ գործադիր իշխանության ինստիտուտի ինստիտուցիոնալ, ռազմավարական և օպերացիոնալ բաղադրիչների փոխազդեցությունն է՝ պետական-քաղաքական կառավարման արդյունավետության համատեքստում:

Հետազոտության նպատակը և խնդիրները: Ուսումնասիրության նպատակն է՝ բացահայտել և վերլուծել Հայաստանի Հանրապետության գործադիր իշխանության ինստիտուտի արդյունավետության ձևավորման ինստիտուցիոնալ, ռազմավարական և օպերացիոնալ հիմքերը՝ գնահատելով դրանց փոխազդեցությունը պետական-քաղաքական կառավարման համատեքստում:

Հետազոտության խնդիրներն են՝

- Ուսումնասիրել պետության գործադիր իշխանության ինստիտուտի գենեզիսը և դրա մասին տեսական պատկերացումների զարգացումը:
- Վերլուծել գործադիր իշխանության ոլորտի գիտական ուսումնասիրության տեսական և մեթոդաբանական մոտեցումների էվոլյուցիան:
- Ձևակերպել և հիմնավորել գործադիր իշխանության արդյունավետության ուսումնասիրության համակցված տեսական-մեթոդաբանական շրջանակ՝ ներառելով ինստիտուցիոնալ, ռազմավարական և օպերացիոնալ մակարդակների վերլուծությունը:
- Իրականացնել «պետական իշխանության արդյունավետություն» հասկացության հայեցակարգայնացում՝ պետություն–հասարակություն փոխազդեցության համատեքստում:
- Ձևակերպել գործադիր իշխանության արդյունավետության օպերացիոնալ սահմանում և բացահայտել օպերացիոնալ գործիքակազմի դերը պետական-քաղաքական կառավարման արդյունավետության ապահովման մեջ:
- Մշակել ՀՀ գործադիր իշխանության արդյունավետության գնահատման էմպիրիկ մեթոդաբանություն՝ հիմնված քանակական և համեմատական ցուցանիշների կիրառման վրա:
- Վերլուծել ՀՀ գործադիր իշխանության արդյունավետության դինամիկան (2000–2024 թթ.)՝ միջազգային և ազգային տվյալների հիման վրա:
- Բացահայտել քաղաքական համակարգի բնութագրերի և գործադիր իշխանության արդյունավետության միջև փոխկապակցությունները՝ համեմատական դիտանկյունից:

Հետազոտության տեսական և մեթոդաբանական հիմքը կազմում են քաղաքական ինստիտուտների, հանրային կառավարման և պետական կառավարման արդյունավետության ուսումնասիրությանը նվիրված գիտական աշխատությունները: Հետազոտության ընթացքում կիրառվել են համակարգային, ինստիտուցիոնալ և համեմատական վերլուծության մեթոդները:

Հետազոտության արդյունքում ստացված **գիտական նորույթը** կարելի է ամփոփել հետևյալ հիմնադրույթներով.

Առաջին՝ մշակվել է գործադիր իշխանության արդյունավետության տեսա-մեթոդաբանական շրջանակ՝ նեոինստիտուցիոնալ և համակարգային մոտեցումների սինթեզի հիման վրա: Ի տարբերություն գոյություն ունեցող մոտեցումների, որոնք կենտրոնացած են կա՛մ նորմատիվ, կա՛մ զուտ

տնտեսագիտական գնահատականների վրա, առաջարկած մոտեցումը ինտեգրում է պետությունը և հասարակությունը որպես միասնական համակարգ:

Երկրորդ՝ ձևակերպվել է գործադիր իշխանության արդյունավետության օպերացիոնալ, տեսականորեն հիմնավորված սահմանումը, որն ունի և՛ տեսական խստություն, և՛ էմպիրիկ կիրառելիություն:

Երրորդ՝ մշակվել է արդյունավետության չափման *բազմաչափանիշային էմպիրիկ մեթոդաբանություն*, որն ինտեգրում է համակարգերի տեսությունը, նեոինստիտուցիոնալ վերլուծությունը և պատմա-համեմատական մեթոդները: Մեթոդաբանության առանձնահատկությունը նրա ադապտացվելու հնարավորությունն է տարբեր քաղաքական համատեքստերում:

Չորրորդ՝ առաջին անգամ համակարգային կերպով վերլուծվել է Հայաստանի վարչական բարեփոխումների էվոլյուցիան՝ ավանդական բյուրոկրատական համակարգից *New Public Management*-ին, ապա *Good Governance* մոդելին անցումը, ցույց տալով, թե ինչպես են միջազգային մոդելները հարմարվում տեղական քաղաքական մշակույթին և ինստիտուցիոնալ ժառանգությանը:

Հինգերորդ՝ տեսականորեն հիմնավորվել և էմպիրիկորեն ապացուցվել է օպերացիոնալ գործիքակազմի՝ էլեկտրոնային կառավարման, տեղեկատվական-հաղորդակցական տեխնոլոգիաների, մոնիտորինգի համակարգերի որոշիչ դերը գործադիր իշխանության արդյունավետության բարձրացման գործում:

Աշխատանքի տեսական և գործնական նշանակությունը պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ հետազոտության արդյունքները կարող են կիրառվել պետական կառավարման համակարգի բարեփոխումների գործընթացում, ինչպես նաև օգտագործվել քաղաքական գիտության և հանրային կառավարման ոլորտում հետագա գիտական ուսումնասիրությունների համար:

Պաշտպանության ներկայացվող հիմնական դրույթները.

1. Գործադիր իշխանությունը հանդիսանում է պետական կառավարման առանցքային ինստիտուցիոնալ տարրերից մեկը:

2. Գործադիր իշխանության արդյունավետությունը «պետություն–հասարակություն» համակարգի օբյեկտիվ բնութագիրն է, որն արտահայտում է գործադիր իշխանության մարմինների կարողությունը՝ կառավարելու բնակչությանը հանրային բարիքների տրամադրման գործընթացը, ապահովելու պետական ինստիտուտների արդյունավետ գործունեությունը և հասնելու հասարակական նշանակություն ունեցող արդյունքների:

3. Պետական կառավարման արդյունավետության գնահատումը պահանջում է համալիր տեսական մոտեցում:

4. Հայաստանի Հանրապետությունում կառավարման արդյունավետության բարձրացումը պահանջում է ինստիտուցիոնալ և վարչական բարեփոխումների համադրություն:

Հետազոտության արդյունքների փորձարկումը: Ատենախոսության հիմնական դրույթներն ու արդյունքները քննարկվել են ԵՊՀ հասարակագիտական ուղղությունների կրթական ծրագրերում («Հանրային կառավարում», «Քաղաքագիտություն») կազմակերպված դասընթաց-քննարկումների շրջանակում, ինչպես նաև Բուխարեստի համալսարանի քաղաքագիտության ֆակուլտետում՝ ERASMUS+ Teaching Mobility շարժունության շրջանակում, և արտացոլված են հեղինակի կողմից հրապարակված 6 գիտական հոդվածներում, որոնք տպագրվել են ՀՀ ԿԳՄՍՆ ԲԿԳԿ-ի կողմից ընդունելի գիտական պարբերականներում,

Ատենախոսության կառուցվածքը: Աշխատանքը բաղկացած է ներածությունից, երեք գլուխներից, եզրակացությունից և օգտագործված գրականության ցանկից:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Գլուխ 1. Գործադիր իշխանության ինստիտուտի և դրա մասին տեսական պատկերացումների ծագումնաբանությունը

Ատենախոսության առաջին գլուխը նվիրված է գործադիր իշխանության ինստիտուտի ձևավորման և դրա վերաբերյալ տեսական պատկերացումների զարգացման ուսումնասիրությանը: Գլխում վերլուծվում են իշխանության բնույթի և կառուցվածքի վերաբերյալ քաղաքական գիտության մեջ ձևավորված հիմնական մոտեցումները, ինչպես նաև բացահայտվում է գործադիր իշխանության ինստիտուտի ձևավորման պատմական և տեսական գործընթացը: Ուսումնասիրությունը նպատակ ունի բացահայտելու այն տեսական և ինստիտուցիոնալ հիմքերը, որոնց վրա ձևավորվել է ժամանակակից պետական կառավարման համակարգը և որոնց շրջանակում գործադիր իշխանությունը ձեռք է բերել իր առանձնահատուկ դերակատարությունը քաղաքական համակարգում:

Վերլուծությունը սկսվում է իշխանության երևույթի տեսական մեկնաբանությունների ուսումնասիրությամբ: Քաղաքական գիտության մեջ

իշխանությունը դիտարկվում է որպես սոցիալական հարաբերությունների այնպիսի ձև, որի միջոցով ապահովվում է հասարակության կազմակերպումը և կառավարման գործընթացների իրականացումը: Այդ համատեքստում ներկայացվում են իշխանության վերաբերյալ տարբեր տեսական մոտեցումներ, որոնք ձևավորվել են քաղաքական մտքի զարգացման տարբեր փուլերում: Քննարկվում են այն տեսությունները, որոնք իշխանությունը դիտարկում են որպես սոցիալական կարգավորման մեխանիզմ, ինչպես նաև այն մոտեցումները, որոնց շրջանակում իշխանությունը ներկայացվում է որպես քաղաքական համակարգի կառուցվածքային տարր:

Այդ տեսական քննարկումների շրջանակում հատուկ ուշադրություն է դարձվում քաղաքական իշխանության կառուցվածքային տարրերին և դրանց փոխհարաբերություններին: Նշվում է, որ քաղաքական իշխանությունը հանդես է գալիս որպես պետական կառավարման կազմակերպման հիմնական մեխանիզմ, որի միջոցով իրականացվում է քաղաքական որոշումների ընդունումը և դրանց իրականացումը հասարակական կյանքի տարբեր ոլորտներում: Այդ առումով իշխանությունը դիտարկվում է ոչ միայն որպես քաղաքական համակարգի կառուցվածքային բաղադրիչ, այլ նաև որպես հասարակական հարաբերությունների կարգավորման հիմնական գործիք:

Իշխանության բնույթի ուսումնասիրությունից հետո ուշադրությունը կենտրոնացվում է իշխանությունների տարանջատման տեսության վրա, որը կարևոր դեր է ունեցել ժամանակակից պետական կառավարման համակարգերի ձևավորման գործընթացում: Նշվում է, որ իշխանությունների տարանջատման գաղափարը ձևավորվել է քաղաքական մտքի զարգացման ընթացքում և դարձել է ժամանակակից ժողովրդավարական պետությունների կառավարման համակարգի հիմնարար սկզբունքներից մեկը: Այդ տեսության շրջանակում պետական իշխանությունը բաժանվում է երեք հիմնական ճյուղերի՝ օրենսդիր, գործադիր և դատական իշխանությունների, որոնց միջև հաստատվում են փոխզսպման և հակակշիռների մեխանիզմներ:

Վերլուծության ընթացքում քննարկվում են իշխանությունների տարանջատման տեսության դասական մեկնաբանությունները, որոնք ներկայացված են Ջոն Լոկի և Շառլ Լուի Մոնտեսքյոյի աշխատություններում: Նշվում է, որ այդ հեղինակների գաղափարները զգալի ազդեցություն են ունեցել պետական կառավարման համակարգի ինստիտուցիոնալ կառուցվածքի ձևավորման վրա և դարձել են ժամանակակից սահմանադրական պետությունների կառավարման համակարգի տեսական հիմքը: Այդ

համատեքստում բացահայտվում է գործադիր իշխանության ինստիտուցիոնալ առանձնահատկությունը՝ որպես պետական իշխանության այն ճյուղի, որը պատասխանատու է օրենքների իրականացման և պետական քաղաքականության իրականացումը կազմակերպելու համար:

Գլխում նաև ուսումնասիրվում է գործադիր իշխանության ինստիտուտի ձևավորման և զարգացման գործընթացը ժամանակակից քաղաքական համակարգերում: Նշվում է, որ գործադիր իշխանությունը հանդիսանում է պետական կառավարման համակարգի կենտրոնական տարրերից մեկը, քանի որ հենց այդ իշխանության միջոցով է ապահովվում պետական քաղաքականության իրականացումը և պետական կառավարման համակարգի գործառույթների իրականացումը: Գործադիր իշխանությունը հանդես է գալիս որպես քաղաքական որոշումների իրականացման հիմնական ինստիտուցիոնալ մեխանիզմ և ապահովում է պետական կառավարման համակարգի գործառնական գործունեությունը:

Այս համատեքստում ուշադրություն է դարձվում նաև գործադիր իշխանության ինստիտուտի ուսումնասիրության ժամանակակից մոտեցումներին: Քաղաքական գիտության մեջ գործադիր իշխանությունը հաճախ դիտարկվում է ինստիտուցիոնալ վերլուծության շրջանակում, որի միջոցով հնարավոր է բացահայտել քաղաքական ինստիտուտների կառուցվածքը, դրանց փոխգործակցությունը և դրանց ազդեցությունը քաղաքական գործընթացների վրա: Այդ մոտեցման շրջանակում գործադիր իշխանությունը դիտարկվում է որպես ձևավորված կանոնների, նորմերի և կազմակերպական կառուցվածքների ամբողջություն, որոնք կարգավորում են պետական կառավարման համակարգի գործունեությունը:

Բացի այդ, գլուխը անդրադառնում է նաև գործադիր իշխանության արդյունավետության ուսումնասիրման տեսական նախադրյալներին: Նշվում է, որ գործադիր իշխանության արդյունավետությունը կախված է ինչպես պետական կառավարման համակարգի ինստիտուցիոնալ կառուցվածքից, այնպես էլ քաղաքական որոշումների ընդունման և իրականացման մեխանիզմների արդյունավետությունից: Այդ համատեքստում ընդգծվում է, որ գործադիր իշխանության գործունեության արդյունավետությունը պետք է ուսումնասիրվի ոչ միայն կառավարման գործընթացների կազմակերպման տեսանկյունից, այլ նաև քաղաքական համակարգի ընդհանուր արդյունավետության շրջանակում:

Այսպիսով, առաջին գլուխը ձևավորում է հետազոտության տեսական հիմքը և հնարավորություն է տալիս բացահայտել գործադիր իշխանության ինստիտուտի ձևավորման և զարգացման հիմնական օրինաչափությունները: Իրականացված տեսական վերլուծությունը հիմք է ստեղծում պետական կառավարման արդյունավետության վերաբերյալ ժամանակակից մոտեցումների ուսումնասիրության համար, որը ներկայացվում է ատենախոսության երկրորդ գլխում:

Գլուխ 2. Պետական կառավարման արդյունավետության մասին ժամանակակից պատկերացումները

Ատենախոսության երկրորդ գլուխը նվիրված է պետական կառավարման արդյունավետության վերաբերյալ ժամանակակից գիտական պատկերացումների ուսումնասիրությանը: Գլխում վերլուծվում են պետական կառավարման արդյունավետության գնահատման տեսական և մեթոդաբանական մոտեցումները, ինչպես նաև ներկայացվում են այն հիմնական ուղղությունները, որոնց շրջանակում զարգացել է պետական կառավարման համակարգերի արդյունավետության ուսումնասիրությունը ժամանակակից քաղաքական գիտության մեջ:

Գլխի սկզբում անդրադարձ է կատարվում պետական կառավարման արդյունավետության հասկացության տեսական մեկնաբանություններին: Նշվում է, որ պետական կառավարման արդյունավետությունը հանդիսանում է բազմաչափ երևույթ, որը ներառում է ինչպես կառավարման ինստիտուտների գործունեության արդյունքները, այնպես էլ պետական քաղաքականության իրականացման արդյունավետությունը: Այդ համատեքստում պետական կառավարման արդյունավետությունը դիտարկվում է որպես այն կարողությունը, որով պետական կառավարման համակարգը կարողանում է ապահովել հասարակության զարգացման նպատակների իրականացումը և հանրային շահերի պաշտպանությունը:

Վերլուծության ընթացքում ներկայացվում են պետական կառավարման արդյունավետության ուսումնասիրման հիմնական գիտական մոտեցումները:

Քաղաքական գիտության և հանրային կառավարման տեսության շրջանակում պետական կառավարման արդյունավետությունը հաճախ ուսումնասիրվում է կառավարման ինստիտուտների կառուցվածքի, կառավարման մեխանիզմների և քաղաքական որոշումների իրականացման գործընթացների համակցված վերլուծության միջոցով: Այդ մոտեցումը

հնարավորություն է տալիս գնահատել պետական կառավարման համակարգի գործունեության արդյունավետությունը ինչպես ինստիտուցիոնալ, այնպես էլ գործառնական մակարդակներում:

Գլխում առանձնահատուկ ուշադրություն է դարձվում հանրային կառավարման տեսության շրջանակում ձևավորված ժամանակակից ուղղություններին: Այդ ուղղություններից մեկը հանդիսանում է New Public Management հայեցակարգը, որը ձևավորվել է XX դարի վերջին և լայնորեն կիրառվել է պետական կառավարման համակարգերի բարեփոխումների գործընթացում: Այս մոտեցման շրջանակում պետական կառավարման համակարգում ներմուծվում են կառավարման այն մեթոդները, որոնք կիրառվում են մասնավոր հատվածում, ինչը հնարավորություն է տալիս բարձրացնել պետական կառավարման արդյունավետությունը և բարելավել հանրային ծառայությունների մատուցման որակը:

Վերլուծության հաջորդ փուլում ուշադրություն է դարձվում Good Governance հայեցակարգին, որը ժամանակակից պետական կառավարման կարևորագույն մոտեցումներից մեկն է: Այս հայեցակարգի շրջանակում պետական կառավարման արդյունավետությունը դիտարկվում է այնպիսի սկզբունքների համատեքստում, ինչպիսիք են թափանցիկությունը, հաշվետվողականությունը, մասնակցությունը և օրենքի գերակայությունը: Նշվում է, որ այդ սկզբունքների իրականացումը հնարավորություն է տալիս ապահովել պետական կառավարման համակարգի կայուն զարգացումը և բարձրացնել պետական ինստիտուտների նկատմամբ հասարակության վստահությունը:

Գլխում նաև ուսումնասիրվում են պետական կառավարման արդյունավետության գնահատման ժամանակակից մեթոդները և չափորոշիչները: Այդ համատեքստում քննարկվում են կառավարման որակի գնահատման միջազգային ցուցանիշները, որոնք հնարավորություն են տալիս գնահատել պետական կառավարման համակարգերի արդյունավետությունը տարբեր երկրներում: Նշվում է, որ նման ցուցանիշների կիրառումը հնարավորություն է տալիս համեմատել տարբեր պետությունների կառավարման համակարգերը և բացահայտել այն գործոնները, որոնք նպաստում են պետական կառավարման արդյունավետության բարձրացմանը:

Բացի այդ, գլուխը ներկայացնում է պետական կառավարման արդյունավետության ուսումնասիրման մեթոդաբանական հիմքերը, որոնք կիրառվում են հետազոտության մեջ: Այդ մեթոդաբանական հիմքը ներառում է համակարգային, ինստիտուցիոնալ և համեմատական վերլուծության մեթոդների

համակցված կիրառումը: Նշվում է, որ պետական կառավարման արդյունավետության ուսումնասիրությունը պահանջում է բազմակողմանի մոտեցում, որը հնարավորություն է տալիս բացահայտել ինչպես կառավարման համակարգի կառուցվածքային առանձնահատկությունները, այնպես էլ դրա գործառնական արդյունավետությունը:

Այսպիսով, երկրորդ գլխում ձևավորվում է պետական կառավարման արդյունավետության ուսումնասիրման տեսական և մեթոդաբանական հիմքը, որը հնարավորություն է տալիս հետագա վերլուծության շրջանակում ուսումնասիրել Հայաստանի Հանրապետության պետական կառավարման համակարգի արդյունավետության բարձրացման խնդիրները: Այդ հիմքի վրա ատենախոսության երրորդ գլխում իրականացվում է պետական և քաղաքական կառավարման արդյունավետության բարձրացման ռազմավարական և օպերացիոնալ մեխանիզմների վերլուծությունը Հայաստանի Հանրապետության պայմաններում:

Գլուխ 3. Պետական և քաղաքական կառավարման արդյունավետության բարձրացումը ՀՀ-ում

Ատենախոսության երրորդ գլուխը նվիրված է Հայաստանի Հանրապետությունում պետական և քաղաքական կառավարման արդյունավետության բարձրացման հիմնախնդիրների ուսումնասիրությանը:

Գլխում իրականացվում է պետական կառավարման համակարգի զարգացման ընթացիկ միտումների վերլուծություն, բացահայտվում են կառավարման արդյունավետության բարձրացման ռազմավարական հիմքերը և ուսումնասիրվում են այդ նպատակների իրականացման օպերացիոնալ գործիքակազմը: Վերլուծությունը հիմնված է պետական կառավարման ինստիտուցիոնալ զարգացման, պետական քաղաքականության իրականացման մեխանիզմների և կառավարման ժամանակակից տեխնոլոգիաների կիրառման համադրական ուսումնասիրության վրա:

Գլխի սկզբում անդրադարձ է կատարվում պետական և քաղաքական կառավարման արդյունավետության բարձրացման ռազմավարական մոտեցումներին: Նշվում է, որ ժամանակակից պետություններում պետական կառավարման արդյունավետության ապահովումը պայմանավորված է պետական կառավարման համակարգի ինստիտուցիոնալ կազմակերպմամբ, ռազմավարական կառավարման մեխանիզմների զարգացմամբ և պետական քաղաքականության իրականացման արդյունավետությամբ: Այդ համատեքստում

ուսումնասիրվում են պետական կառավարման արդյունավետության գնահատման հիմնական չափանիշները, որոնք ներառում են պետական ինստիտուտների գործունեության արդյունավետությունը, պետական քաղաքականության իրականացումը, հանրային ծառայությունների որակը և կառավարման համակարգի հաշվետվողականության մակարդակը:

Վերլուծության ընթացքում առանձնահատուկ ուշադրություն է դարձվում պետական կառավարման արդյունավետության գնահատման այն չափորոշիչներին, որոնք կիրառվում են ինչպես ազգային, այնպես էլ միջազգային մակարդակներում: Այդ չափորոշիչները հնարավորություն են տալիս գնահատել պետական կառավարման համակարգի գործունեության արդյունավետությունը և բացահայտել այն գործոնները, որոնք նպաստում կամ խոչընդոտում են պետական կառավարման համակարգի արդյունավետ զարգացմանը: Այս համատեքստում պետական կառավարման արդյունավետությունը դիտարկվում է որպես բազմաչափ երևույթ, որը ներառում է ինչպես ինստիտուցիոնալ կազմակերպման, այնպես էլ կառավարման գործընթացների արդյունավետությունը:

Ռազմավարական մոտեցումների վերլուծությունից հետո գլխում անցում է կատարվում պետական կառավարման արդյունավետության բարձրացման գործնական մեխանիզմների ուսումնասիրությանը: Նշվում է, որ պետական կառավարման համակարգի բարեփոխումները պահանջում են ոչ միայն ռազմավարական ծրագրերի մշակումը, այլ նաև դրանց իրականացման համար անհրաժեշտ գործիքների և մեխանիզմների ձևավորում: Այդ առումով կարևոր նշանակություն ունի պետական կառավարման համակարգում կիրառվող օպերացիոնալ գործիքակազմը, որը ներառում է վարչական կառավարման մեթոդների արդիականացումը, կառավարման գործընթացների թվայնացումը և տեղեկատվական տեխնոլոգիաների կիրառումը պետական կառավարման համակարգում:

Գլխում առանձնահատուկ ուշադրություն է դարձվում էլեկտրոնային կառավարման համակարգերի ներդրմանը և դրանց ազդեցությանը պետական կառավարման արդյունավետության վրա: Նշվում է, որ ժամանակակից տեղեկատվական և հաղորդակցական տեխնոլոգիաների կիրառումը հնարավորություն է տալիս բարձրացնել պետական կառավարման համակարգի արդյունավետությունը, ապահովել պետական կառույցների գործունեության թափանցիկությունը և բարելավել պետական կառույցների և քաղաքացիների միջև փոխգործակցությունը: Էլեկտրոնային կառավարման գործիքների

կիրառումը նպաստում է նաև պետական կառավարման գործընթացների օպտիմալացմանը և վարչարարական ընթացակարգերի պարզեցմանը:

Բացի այդ, գլուխը անդրադառնում է պետական կառավարման համակարգի բարեփոխումների ինստիտուցիոնալ նախադրյալներին: Վերլուծվում են պետական կառավարման համակարգի կառուցվածքային առանձնահատկությունները և դրանց ազդեցությունը պետական կառավարման արդյունավետության վրա: Նշվում է, որ պետական կառավարման արդյունավետությունը մեծապես կախված է պետական ինստիտուտների միջև համագործակցության մակարդակից, ռազմավարական կառավարման մեխանիզմների արդյունավետությունից և պետական կառավարման համակարգում կիրառվող կառավարման մեթոդներից:

Գլխում նաև քննարկվում են պետական կառավարման համակարգի զարգացման հեռանկարները Հայաստանի Հանրապետությունում: Նշվում է, որ պետական կառավարման արդյունավետության բարձրացումը պահանջում է համալիր մոտեցում, որը ներառում է ինչպես ինստիտուցիոնալ բարեփոխումներ, այնպես էլ կառավարման ժամանակակից մեթոդների կիրառման ընդլայնում: Այդ համատեքստում ընդգծվում է ռազմավարական կառավարման զարգացման, պետական քաղաքականության արդյունավետ իրականացման և պետական կառավարման համակարգի թվայնացման կարևորությունը:

Այսպիսով, իրականացված վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ պետական և քաղաքական կառավարման արդյունավետության բարձրացումը Հայաստանի Հանրապետությունում կապված է ինչպես պետական կառավարման համակարգի ինստիտուցիոնալ զարգացման, այնպես էլ կառավարման ժամանակակից գործիքների կիրառման հետ: Պետական կառավարման համակարգի բարեփոխումները կարող են նպաստել պետական կառավարման արդյունավետության բարձրացմանը, պետական ինստիտուտների գործունեության թափանցիկության ապահովմանը և պետություն–հասարակություն հարաբերությունների զարգացմանը:

Հետազոտության ընթացքում իրականացված տեսական վերլուծությունը ցույց տվեց, որ գործադիր իշխանությունը հանդիսանում է պետական կառավարման համակարգի առանցքային ինստիտուտներից մեկը, որի միջոցով իրականացվում է պետական քաղաքականության մշակումը և իրականացումը: Գործադիր իշխանության ինստիտուցիոնալ կազմակերպումը և դրա գործունեության արդյունավետությունը մեծապես պայմանավորում են

քաղաքական համակարգի կայունությունը և պետական կառավարման արդյունավետությունը:

Գործադիր իշխանության ինստիտուտի ձևավորման և զարգացման ուսումնասիրությունը ցույց տվեց, որ ժամանակակից քաղաքական համակարգերում գործադիր իշխանությունը հանդես է գալիս որպես քաղաքական որոշումների իրականացման հիմնական ինստիտուցիոնալ մեխանիզմ: Գործադիր իշխանության արդյունավետ գործունեությունը կախված է ինչպես պետական կառավարման համակարգի ինստիտուցիոնալ կառուցվածքից, այնպես էլ կառավարման մեխանիզմների արդյունավետությունից:

Պետական կառավարման արդյունավետության վերաբերյալ ժամանակակից գիտական մոտեցումների ուսումնասիրությունը ցույց տվեց, որ պետական կառավարման արդյունավետությունը բազմաչափ երևույթ է, այն ներառում է ինչպես կառավարման ինստիտուտների գործունեության արդյունքները, այնպես էլ պետական քաղաքականության իրականացման արդյունավետությունը: Ժամանակակից հանրային կառավարման տեսություններում առանձնահատուկ ուշադրություն է դարձվում կառավարման թափանցիկությանը, հաշվետվողականությանը և պետական կառավարման համակարգի արդյունավետ կազմակերպմանը:

Հետազոտության արդյունքները ցույց տվեցին, որ Հայաստանի Հանրապետությունում պետական կառավարման արդյունավետության բարձրացումը պահանջում է համալիր մոտեցում, որը ներառում է ինչպես ինստիտուցիոնալ բարեփոխումներ, այնպես էլ կառավարման ժամանակակից մեթոդների կիրառման ընդլայնում: Պետական կառավարման համակարգի արդյունավետության բարձրացումը կապված է պետական ինստիտուտների գործունեության կատարելագործման, ռազմավարական կառավարման զարգացման և պետական կառավարման գործընթացների թվայնացման հետ:

Իրականացված վերլուծությունը ցույց տվեց, որ պետական կառավարման արդյունավետության բարձրացման կարևոր ուղղություններից են պետական կառավարման համակարգի ինստիտուցիոնալ զարգացման ապահովումը, ռազմավարական կառավարման մեխանիզմների կատարելագործումը և պետական կառավարման ժամանակակից տեխնոլոգիաների կիրառումը:

Այսպիսով, իրականացված հետազոտությունը թույլ է տալիս եզրակացնել, որ գործադիր իշխանության ինստիտուտի արդյունավետ գործունեությունը հանդիսանում է պետական կառավարման համակարգի զարգացման

կարևորագույն նախապայմաններից մեկը: Գործադիր իշխանության ինստիտուցիոնալ զարգացման և պետական կառավարման արդյունավետության բարձրացման ուղղությամբ իրականացվող բարեփոխումները կարող են նպաստել պետական կառավարման համակարգի արդյունավետության բարձրացմանը և քաղաքական համակարգի կայուն զարգացմանը:

ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐՈՒՅԹՆԵՐՆ ԱՐՏԱՑՈԼՎԱԾ ԵՆ ՀԵՂԻՆԱԿԻ ԿՈՂՄԻՑ ՀՐԱՊԱՐԱԿՎԱԾ ՀԵՏԵՎՅԱԼ ԳԻՏԱԿԱՆ ՀՈԴՎԱԾՆԵՐՈՒՄ.

1. Margaryan M. Transforming Governance in Armenia: From Soviet Legacy to Strategic Reform // Journal of Political Science: Bulletin of Yerevan University. 2025. P. 142–158. DOI: 10.46991/IOPS/2025.4.10.142
2. Margaryan M. Legitimacy Beyond Performance: Trust, Accountability, and Executive Authority in Transitional Regimes // Journal of Political Science: Bulletin of Yerevan University. 2025. P. 107–128. DOI: 10.46991/IOPS/2025.4.12.107
3. Margaryan M. Strategic Coordination and Policy Capacity: Executive Institutions as Drivers of Governance Innovation in Armenia // Journal of Sociology: Bulletin of Yerevan University. 2025. P. 72–96. DOI: 10.46991/BYSU.F/2025.16.2.072
4. Маркарян М. А. Эволюция государственного управления: гибридные модели и их влияние на реформы в переходных экономиках (на примере Армении, Грузии и Молдовы) // Вестник Российско-Армянского университета: гуманитарные и общественные науки. 2025. С. 95–114. DOI: 10.24412/1829-0450-2025-2-95-114
5. Մարգարյան Մ. Ա. Պետական կառավարման և հանրային բյուրոկրատիայի քաղաքական դերի փոխակերպումը ժամանակակից հասարակության մեջ. իրավաքաղաքական հայեցակարգը // Լրաբեր հասարակական գիտությունների. 2024. էջ 90–104. DOI: 10.53548/0320-8117-2024.3-90
6. Մարգարյան Մ. Ա. «Գործադիր իշխանության արդյունավետություն» հասկացության հայեցակարգային մոտեցումները // Հանրային կառավարում. 2020. էջ 214–225.

МАРКАРЯН МАРИНА АЛЕКСАНДРОВНА

ТРАНСФОРМАЦИЯ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ИСПОЛНИТЕЛЬНОЙ ВЛАСТИ В ПОЛИТИЧЕСКОЙ СИСТЕМЕ РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ

Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук по специальности 23.00.02 "Политические институты и процессы".
Защита состоится 25 мая, 2026г., в 15ч. 30м. на заседании, действующего в ЕГУ специализированного совета 056 «Политология и международные отношения» МОНКС КВОН РА. Адрес: г. Ереван, ул. Алека Манукяна 1, 0025, РА

РЕЗЮМЕ

Диссертационное исследование посвящено анализу института исполнительной власти и исследованию механизмов повышения эффективности государственного управления.

В современных политических системах исполнительная власть играет ключевую роль в обеспечении функционирования государственного управления. Она выступает основным институтом реализации государственной политики, обеспечивая выполнение законов и осуществление административного управления. В этой связи исследование институциональных особенностей исполнительной власти и факторов, влияющих на эффективность ее деятельности, приобретает особую актуальность.

Целью диссертационного исследования является выявление и анализ институциональных, стратегических и операциональных основ формирования эффективности института исполнительной власти Республики Армения с оценкой их взаимодействия в контексте государственно-политического управления.

В диссертации используются методы институционального, системного и сравнительного анализа, что позволяет рассмотреть исполнительную власть как ключевой элемент политической системы и выявить особенности ее функционирования в современных условиях.

В первой главе диссертации рассматриваются теоретические основы формирования института исполнительной власти и анализируются основные научные подходы к изучению власти и ее институциональной структуры. Особое

внимание уделяется теории разделения властей и ее значению для формирования современных политических институтов.

Исследуются современные научные представления об эффективности государственного управления. Анализируются основные теоретические подходы к оценке эффективности государственного управления, а также рассматриваются современные концепции публичного управления, такие как New Public Management и Good Governance. Автор рассматривает существующие в современной науке концептуальные проблемы, связанные с определением эффективности власти, и подчеркивает необходимость выработки ее комплексного понимания. Для выявления основных признаков эффективной власти анализируются интуитивные представления об эффективности, сформировавшиеся от Античности до эпохи Нового времени. В результате выделяются три основные группы подходов к исследованию эффективной власти: связывающие ее с определенными формами государственного устройства и типами политических режимов; с наличием в государстве конкретных формальных характеристик и институтов; а также с личностными качествами правителей и управленцев. На основе проведенного анализа делается вывод об отсутствии единой концептуальной базы в существующих трактовках эффективной власти. втор анализирует подходы, разработанные в рамках теории управления, и указывает на эмпирический характер трактовки эффективности как наличия организационных структур либо практик, обеспечивающих достижение поставленных целей. При этом подчеркивается ключевая концептуальная проблема подобного понимания применительно к властным организациям: организационные структуры и управленческие практики не обладают универсальным характером и в различных политических системах могут приводить к неодинаковым результатам, что осложняет как оценку, так и сравнительный анализ эффективности власти.

В рамках исследования подходов к эффективной власти также рассматриваются достижения неоинституциональной теории. На основе анализа существующих работ автор предлагает возможные варианты концептуального определения эффективности власти и выделяет несколько теоретических направлений, связывающих ее с качеством институтов.

Первое направление исходит из самого факта существования институтов в политической системе, предполагая, что неэффективные институты со временем утрачивают жизнеспособность. Однако, несмотря на определенную

убедительность данной логики, она не позволяет объяснить различия в результативности функционирования властных структур в разных странах.

Второе направление сосредоточено на институциональных механизмах, ограничивающих оппортунистическое поведение элит. Вместе с тем в его рамках возникают значительные сложности с формированием операционального понимания эффективности, пригодного для сравнительного анализа.

Третья группа подходов связывает эффективность власти с культурными особенностями общества. Однако и здесь существенной проблемой остается операционализация ключевых понятий и разработка измеримых критериев анализа.

Подводя итоги анализа существующих подходов к концептуализации и операционализации понятия «эффективность власти», автор приходит к выводу, что задачи, стоящие перед исследователями в данной сфере, до настоящего времени не получили окончательного решения. Имеющиеся разработки либо основываются на существенных концептуальных допущениях, либо используют чрезмерно широкое толкование категории «эффективность», либо сталкиваются с серьезными трудностями при эмпирической операционализации.

Третья глава посвящена анализу проблем повышения эффективности государственного и политического управления в Республике Армения. В работе рассматриваются стратегические и операциональные механизмы совершенствования государственного управления и оцениваются возможности внедрения современных управленческих инструментов.

Результаты исследования показывают, что повышение эффективности государственного управления требует комплексного подхода, включающего институциональные реформы, развитие стратегического управления и внедрение современных технологий управления.

MARINA A. MARGARYAN

TRANSFORMATION OF THE FUNCTIONING OF EXECUTIVE POWER IN THE POLITICAL SYSTEM OF THE REPUBLIC OF ARMENIA

Dissertation for the degree of Ph.D. in Political Science, Specialty 23.00.02 – Political Institutions and Processes. The defense will take place on May 25th at 15:30 at the Specialized Council 056 "Political Sciences and International Relations" of the RA MoESCS HESC, operating at Yerevan State University.
Address: 1 Alex Manoogian, 0025, Yerevan, RA

ABSTRACT

The dissertation is devoted to the analysis of the institution of executive power and the study of mechanisms for improving the efficiency of public administration.

In contemporary political systems, the executive branch plays a central role in ensuring the functioning of government. It serves as the primary institution for implementing public policy, enforcing laws, and carrying out administrative management. In this regard, the study of the institutional features of executive power and the factors influencing its effectiveness is of particular relevance.

The aim of the dissertation is to identify and analyze the institutional, strategic, and operational foundations of the effectiveness of the executive power institution in the Republic of Armenia, assessing their interaction within the framework of state-political governance.

The dissertation employs institutional, systemic, and comparative methods of analysis, which make it possible to examine the executive branch as a key element of the political system and to identify the specific features of its functioning under contemporary conditions.

The first chapter examines the theoretical foundations of the formation of the institution of executive power and analyzes the main scholarly approaches to the study of power and its institutional structure. Particular attention is devoted to the theory of separation of powers and its significance for the development of modern political institutions.

The study also explores contemporary academic understandings of the efficiency of public administration. The principal theoretical approaches to evaluating

governmental effectiveness are analyzed, alongside modern concepts of public governance such as New Public Management and Good Governance.

The author examines the conceptual challenges in contemporary scholarship related to defining the efficiency of power and emphasizes the need for a comprehensive understanding of this concept. To identify the key characteristics of effective power, intuitive notions of efficiency developed from Antiquity to the Modern era are analyzed. As a result, three main groups of approaches to the study of effective power are identified: those linking efficiency to specific forms of state organization and political regimes; those associating it with the presence of formal institutional characteristics; and those emphasizing the personal qualities of rulers and administrators. The analysis concludes that no unified conceptual foundation currently exists in interpretations of effective power.

The author further analyzes approaches developed within management theory and notes the empirical nature of interpreting efficiency as the existence of organizational structures or practices that ensure successful goal attainment. However, a key conceptual problem of this approach in relation to political institutions is highlighted: organizational structures and managerial practices are not universal and may produce different outcomes in different political systems, thereby complicating both the evaluation and comparative analysis of governmental effectiveness.

The dissertation also considers the achievements of neo-institutional theory in studying effective power. Based on the analysis of existing research, several theoretical directions are identified that associate efficiency with the quality of institutions.

The first direction proceeds from the mere existence of institutions within the political system, assuming that ineffective institutions eventually lose viability. However, while attractive in logic, this approach does not explain differences in the performance of governing institutions across countries.

The second direction focuses on institutional mechanisms that constrain opportunistic behavior among elites. Yet this perspective encounters considerable difficulties in developing an operational understanding of efficiency suitable for comparative analysis.

The third group of approaches links governmental efficiency to the cultural characteristics of society. Here too, a major challenge remains the operationalization of key concepts and the development of measurable analytical criteria.

Summarizing the analysis of existing approaches to the conceptualization and operationalization of the notion of “efficiency of power,” the author concludes that the tasks facing researchers in this field remain unresolved. Existing frameworks either rely on significant conceptual assumptions, apply an excessively broad interpretation of efficiency, or face serious difficulties in empirical operationalization.

The third chapter is devoted to the analysis of problems related to improving the efficiency of state and political governance in the Republic of Armenia. The dissertation examines strategic and operational mechanisms for the modernization of public administration and assesses the possibilities for introducing contemporary management instruments.

The results of the research demonstrate that increasing the efficiency of public administration requires a comprehensive approach that combines institutional reforms, the development of strategic governance, and the implementation of modern management technologies.